

KAKO STVORITI VILINSKI TEATAR

parun—dimić

Često pošaljete ulaznice, i posetioци дођу у театар, и светlosti u sali zaredom utrnu, i zavesa se digne, a vilinske predstave nema! Gle, već su se otvorile medenaste lepeze sa sličicama vila na ružičastom kamenjaru ili kraj labudovih jezera, i mašu, eno zabacile su se visoko unazad, gordo i strasno, dugokose glave pudera u parteru, s pramenovima popalim na pleća (!), i čarobne garave trepavice zažimirile cvrkućući, a sa crvenih karmin-sanih usnica skinuta i poslednja nevilinska trunčica; i džinovke iz prvih fotelja promeškoljile su svoje tople kruške i jabuke stražnjica i sve do rampe ispružile gnjati tako providnih, staklenih, fluorescentnih zarova, krpica, podveznicu, čizmica, kopčica. I razvodnička baterija, poput sveće u probušenoj tikvi na seoskom prelu, prošetala je ukrug kao da traži nekoga, u stvari, dovodeći istog, poslednjeg zadihanog povilenjenog građanina koji se uzbuđeno, šapatom, rasputuje: »Zar je ovo već počelo?« I već smo telefonom svima razjavili da smo napisali novu dramu, i odložili smo sva druga pisanja samo da bismo uživali u našim blistavim, ne-stvarnim glumcima! Da, već su dovučene planine na scenu (ne-stvarne, kartonske!), zaštrene strele, i redovi ustalasane publike pružili svoja srca; oni malodušniji ističu visoko svoje noge, ruke, perjanice da makar onde budu ustreljeni, ako to već ne zavreduju njihovi mozgovi, stomaci...

Ipak, vile ni da nas čuju! Iščeznu namah, kao da nikad nismo tabanali njihove ceste. Ništa, ostavljeni smo kao prošli dan. Po ponoći, kad pozornice ne rade, one nas pohode, kao da samo u mrkoj noći možemo da zažmurimo, da se napipamo, da olistamo njihovim velovima i da se one, nimalo krišom, prostru po tankim nitima drame (kao suze), koju smo, ipak, zbog njih samih smislili, gorko znajući i krijući (!) da i one za nas smišljaju dostojnu dramu. Navlačimo zastore na prozore da bledilo zore ne prožme astralno tlo teatra koji smo samo za odzvon vilinskog gostinstva i pripremali.

Zašto vile nisu uzele za ruku i povukle u svoje kolo i one koji su u prvim večernjim satima toliko bdeli nad svojim pokrivacima koje će ostaviti u pozorišnoj garderobi, koji su se poput astronoma i zvezdočata starali o sjaju naočara ili svojih skupocenih pozorišnih dvogleda? Zašto njihovo kolo ne užvitla bar one našminkane glumce, omiljene i izmorene junake minulih drama, ali doživotno spremne za svaku igru s njima? O, pa zar da nam i mili upravnik pozorišta, zaklonjen stolom od mahagonija i kengurskim stomakom punim rukopisa, prijemskih čašica i računa svakojakih, ne bude ozaren vilinskim osmehom! A tek, mi, pisci, šta smo činili u tim časovima dok su nam umirale i nestajale, zajedno s utrušćem svetlosti, naše najbolje vile! I jesu li kritičari bili odista prezadovoljni što je igранa jedna sasvim druga drama?

Vilinski teatar! Ah, kakav uzdah čežnje! Vile! Kad god trgne-mo ruku da ponovo zabeležimo njihove reči, zatitira nam pred očima naša vilinska drama koja je zato i vilinska jer ne može da bude napisana. A upravo nju jedino i hoćemo da napišemo, jer je to naš pokušaj da preziremo sebe zbog ispravnosti sovin-skog izvrnutog života naših dana, zbog tolikih lažnih vil i nimficiji je poljubac duboko u nama. Sve su u nama izgradile vile, stvorile na hiljadu odnosa, ali, kad ih se valju setiti, nema ničega, ni reči; njihove reči su neme, nema ih, i zbumjeni glumac ne može da ih izgovori. Kakva čistota, kakve boje u nedodiru! Možda se treba oprezno buditi, dugo, ne raspršujući vile oko sebe naglim, bahatim ustajanjem. Kakve čemo planine samo naći pod sobom, a na kojima smo spavalj zajedno s vilama! Zašto se budimo tako grubo uz paklenu, vatrogasnou zvonjavou budilniku kao da baš moramo trčati s pozornice na pozornicu, nevidljivi, da budemo svuda? Šta ste radili u tolikim teatrima beskrajnih drama svake mile večeri, ako niste naučili kako da se probudite među svojim vilama, u svom pepelu kroz koji ponovo probijate žarom. Ležimo blago, cela srca, s našim vilama i, kad se Veliki Medved okrene na bok, a Djevica, Vaga i Škorpijan uzmaknu na

sever, svu noć će rikati u vavilonskoj zvjezdarnici jedan, oduvek u sebe zaljubljen Bik. Pod bremenom drva i kačicom sira, zgrbljena seljanka prilaziće nam nema poput vestalke. I niko neće znati iz koje je vrtace, jame ili špilje krasa izašla, iz kojih njegovi podzemnih reka, siga, želja i carolija spletenog kamena. I ne pitajte je li to vila ili čovečica, to bi pitanje bilo ravno grehu zarad kojih ona nosi ispod svojih kosa strele, ubojite koliko i buđenje u kojima ste ostavljeni, bescvetni, sami. Njeno mrmelanje, žustro ali prepoznatljivo, našli smo zapisano na papiru (istrgnutom, ali ne iz naših svezaka) i zadenutom između stranica knjige o raspadanju koju smo čitali pretprošle večeri, baš na mestu gde smo, umorni, stali:

Šta će nama, vilima, knjige?! Šta će nama teatar! Ja sam njihova knjiga, njihov teatar. Još kao devojčica svakog dana sam, za sebe, izmišljala bar jednu priču, ali bez završetka. Uvek sam lepi i dragoceni kraj ostavljal za kasnije. A onda, kad bih se jednom setila te priče, najvrednije je bilo u njoj ono prvo, početak koji je toliko obećavao i koji je još uvek snažniji od svakog kraja, od stvaralaštva. I sad još drži me ono vilinsko u njoj, jedina reč koje nema, reč koja golica i održava ovaj teatar. Sve bi bez nje, inače, bilo buncanje bez mere. Ali, ovako, imam tu meru, tu mističnu odredbu, te zube koji nam ispadaju, te krljušti na koži koje pepelne niko sem na vidi i nošenja sam viziju prošlo, a i budućoj. Sadašnje srce vilinsko je najblede, pritisnuto, i niko ga ne očekuje. A i kad bi se pojavilo, svi bi ga se zgrozili. Više je srca u onoj kaluderskoj praznini koja moli, zvoni i posti!

Ta naša smešna,kovrdžava drama.... Iz zamršenog, gustog prediva užasa možeš raspresti po želji neke male, sasvim male krtice-krpice, guštere-zmjice, baš im naslov »Prsten iz kamena« i udaljiji ih sasvim od sebe. Možda je to drama: uzimati u šaku smotuljak po smotuljak svitka života i od glave do repa ga odbacivati, osluškujući mukli životops njegove jeke, a zatim samo tišinu. Kao na operacionom stolu, vilini patuljci izvrše ti anesteziju da bi nožićem odvojili još jednu gužvicu. Poslušan si, jer je to početak pisanja tvoje drame. Umrtve te da ne znači da sebe. Prosijava te jedino onaj propuh kroz koji ulaze njihovi instrumenti, u povorkama. Zaboraviš da postoje napolju oni koji te očekuju, tvoja želja da pobegneš s operacije. Ispušćeta još počušavaš da oživjiš na stari način, lepotom, ali te oni sapinju dok ne legneš sasvim na led, dok ne navikneš na uglađivje, dok ti se ramena i kolena ne umrse u čebad, u vunu. Hladnog si čela, ne sмеš nikud biti okrenut. Bar krajčicom krpe da si pokriven, kao mahovinom, zaboravljen. Ali ne, slediš vite! Odvode te u gusti hlad senke da vidiš kako su stvorene. U početku sve je počelo kao šala, pomalo slučajno, opijeno, nagnuto od astala raskoši, lepote, iskrošeno, uz put, ali sad su tu sadržaji koji posežu za višim, za ljudskim proporcijama. Preti još samo logika koja bi sve razmotrila, ali i taj poriv se gubi. Teško je ostavljati ih još da čekaju. Sto se više bojiš, to je više rata, više logike.

Htjela bih reći: zdravo zvijezdo, zdravo ljepoto — ali ja u ljepotu, zapravo, ne vjerujem otkako su krznani načinili od nje, gle, novo bezizrazno ropstvo vilinsko. Htjela bih da kažem: zdravo, tišino ljepote; zdravo, zdravlje ljepote, gladi ljepote, česmo koja napaša ove vjećno budne usne, ova mamurna grla, cigansku noć u nama, staru rodilju iznakaženu od ljubavi. Ljepoto na raskošnim stubama svoje smrti, ljepoto krvokletnička, razvratna, ugnezdiši se u naše domove s bićem u krastavoj ruci! Ne, neću da te pozdravim, neću ti reći dobar dan, kraljice! — jer ti nisi ništa! Ti si naprosto izmišljotina vjekova u kojima je oduvijek bilo drskih i lijениh, a k tome dovoljno mudrih da uzmu u ruke neku bijednu zastavu protkanu gukanjem mrtvih golubova, davnosću dragulja. (A ljudi su verovali u dragulje i plakali!)

Pozdravljam taj srp koji visi, o svijete, nad tvjom tužnom glavom, i taj čekić koji će ti razbiti plesnivu lubanju i napraviti propuh međ lažnim i lažljivim vilenjacima! Pozdravljam tebe, zvezdana panoramu, koja će se rastvoriti pred igrom našeg kola, kad istrče naše draguljaste misli-štakori iz buka zemlje iznenadene prolećem, i livade počnu pjevati o vencima trave, vjenčići o vetru vere, a vjetrovni o morima... Pozdravljam države ulubljene oceanom, i vas dječji baloni, šarene uskršnje pisanci u tepsiji!

I šta će vam puste vile, te droge vaših komadićaka vizija, taj zamamni kult ljepote kao takve i istine u njenoj službi kao takve, ljepote u službi države kao takve, ljepote u službi ljepote i ljepote u službi države kao ljepote! Ljepote u službi svih izloga trgovачke mreže od Ilice do Terazija pred kojima se lepa vila Rozalija klanja! Taj kriještavi kult ljepote bio je nekad čedan, pokoran drugim ohrabrujućim zakonima koji su htjeli da sazdraju od mramora čovjeka na koljenima pred harmonijom. I, evo: Građanin je postao čedan, a ona beščutna ljepota nas gazi. I nema njegove vilinske drame! Ne damo mu je. Nema! Mi vičemo: Upomoći! Ukrötite ljepotu da više ne ranjava vid, da ne muči pamćenje, da ne krha duh. Proglasite svakoga, ko je prisvoji, neprijateljem! Na otoke gubavih neka se proteraju (Naredite!) — svi oni koji kao trgovčki putnici, s provizijom, u aktentaškama, raznose svijetu lažne kultove u njenu ime!

A mi svi znamo: Istina nije ničija, ni moja ni tvoja, ni jučerašnja, ni sutrašnja. Skinimo s ruku i gležnjeva te plemenite okove; svijet je dosta star da bi bio naivan! Probušite nam svake jedan prozor u lišće, u klorofil, i to je dosta da nas učini ne-sagorivim. Okružili ste nas biranim predmetima, rođendanskim poklonima, umjesto da nas spasete od buke Smrti. Prazninom nas uz tlapnju praznine vezujete, zahvaljujući razmaženim, lakovernim očima — tom poslednjem čulu svijeta (svijeta koji se ne predaje, potkupljen da bi verovao svakoj prividnosti)! Oči nikad

neće odrasti, niti biti dostojeće vila! Najveća kazna biću jeste živjeti u njihovoj bestidnoj kultiviranoj pohlepi da uživaju sve, a da ne daju ništa! O, neka us blagoslovene ruke-bunari koji ne vide svoje bogatstvo, a dijele ga prekomerno. Oni su krila mašte i glas vilinskog doba, oni daruju svijet, oštricu naslade, pepeo, zauzvrat žudeći samo dobrotu svitanja: da bi mogli tražiti i ne naći, no vjerovati! Sva čula, bolje od vida, prepoznaju te, ljepoto! Oči su jedino kadre da te siluju, da te svače u podzemlje kao nedužnu bludnicu koja rida jer neće da bude ono što hoće Veliki svodnici. Kako bi jedan slijepi svijet bio radošan, snivajući o sebi samo pomoću strasti bulažnjenja — proniknuvši u vlat svjetlog trajanja, u gorki zavičaj jezgre!

Ljepota je samo prastari kristal materije; ona je jednom oživjela i od tada već jednom treba da umire — inače bi bila čekanje, vraćanje u nešto još tamnije, atavističko i starije nego li rep na poslednjem prstenu kralježnjaka historije. Ljepota kupljena i prodana, zakupljena i preprodana, ugrabljena, oplaćkana, darovana, nošena na gusarskim galijama svih Sredozemljia i na torpednjačama potonulih prerija: Ljepota kao empirija i ljepota — imperija! Tisuću serija ljepote kao takve, ovdje i svuda i oduvijek... barbaru ona je cilj! Asketa je pobeduje. A priroda živi dalje ružna, dlakava i prestravljenja, pateći u sve brutalnijoj dišućoj asimetriji svojih organa — vatre koja je otkrila čovjeka: jedini istinski nerед, najsvršeniju smjesu među svim smjerovima udesa prirode. O, misaona, plodna ljepoto kratkotrajnosti svih stvari koje predvode i slijede jedna drugu, prekini već jednom taj svoj pipavi, uzaludni niz!

Zašto niste natjerali te pastire koji pristaju u vaš grad, kao krda puneći autobuse, da se zamisle, da se rasplaću, da jecaju za svojim odbaćenim djevojkama u sjenicima. Ali, ne, i oni su potrcali, zajedno s vama, u vilinski teatar! Oni se, molim vas ljepo, smiju bezobrazno, pokazuju skupocene tanjire tamo u Oktogonalu. (Oni ga, između ostalog, nazivaju »Optogen«; baš njih briga — može i kalodont, zar je važno!) Nasrnuli su ovamo da kupuju sve što vide u tim beskrajno tmurnim vitrinama Staratinarnica i da, šarenim stakлом natovareni, zadovoljno dalje odmarširaju, radajući u proleće ljupke povorke krtica koje nikada neće izaći na svijetlost... I šta se onda čudite da nitko nikome ne vjeruje! Nikad se nije moglo vjerovati i gledati. Vidjeti, znači imati, a imati — ne vjerovati da ima i neki drugi Cilj osim cilja da se prestane nemati! Da se, dakle, ima! U redu, jednog će dana svi imati, i šta onda?

Gоворили су: Rozalija je lijepa kao grijeh. I zato Rozalija ništa nije vidjela, sjedila je na pragu vaše krčme i zijevala. Bolje bi bilo da je imala kvrgu na nosu, da je na obje noge šepala. Bila bi boginja nekome ko takođe ima kvrgu na nosu. Zar je kažnivo imati kvrgu na nosu?! I šta je nos, zapravo?! Uopće, sve ljepotice i ljepotane, vjerujte, trebalo bi zatući, okovati, otjerati na prisilni rad u daleke i bliske kamenolome, zabraniti svim žiteljima zemlje jednom zauvjeck da budu lijepi, da se lijepo odjevaju, da se zaljubljuju u lijepi grudi, lijepi brkove, lijepi zube, lijepi bubrege, lijepa rebra, lijepa spolovila. Ustajte ružni i neprivlačni, ustajte krivogledi! Grdobe i nakaze cijelog svijeta, ujedinite se! Sazdajte nam vi (jedini slobodni na zemlji — koja je lijepa samo kad obmanjuje) vašu budućnost svijeta, vašu sreću; nevidljivu ljepotu koja u sebe vjeruje, a da ne gleda u tisuću ogledala Privrede. Ona će sebe prepoznati, vidjet će svoje poroke i neće nam se smješiti. Neće nas sebi zvati. Ostaviti će smrtnike da budu ono što jesu: čvrsto združene nedužnim bratstvom rođenja, malim bratstvom smrti. I ništa više! Tu je početak ljepote koja o sebi misli uzvišeno i koja ne želi da joj nataramo odredbe trgovackih putnika da je raznose u aktentaski, nudeći je kupačicama... tamo na rtu otoka blaženih gdje vjetri vještačke palme razdražuju i sija vještačko sunce.

milan kečić: vrbe u inju, 1976, ulje na platnu

Pravo sunce se javi samo nama vilama da prekinemo naše pesme i sve scene. Petao se javi, sunčana zraka u reči. Reč je tu, u svesti, u svetu. Reč je ta koja je raspršila našu dramu. Samo li pošaljem svest među reči — nema ništa, rasprše se. A ne znaš gde je nesporazum, gde su prikaze koje su pobegle. I šta sad?

Zar se to s nama sad muški obračunava ljepota, ili samo ružoprsta vila Poezija, ili je to, pak, naslućena prava vilinska drama?! Imali smo već petnaest godina naslov koji je čekao ovu dramu: »Prsten iz kamena.« Ali sve što smo hteli ponovo da izvedemo pred cenjenim skupom nestalo je u toku pisanja. I stranicu su bile već gotove, spremne, prazne, ukoričene, obeležena poglavljia, numerisana. A koliko smo novih misli usput imali o drami, o esejičici, o marksizmu! Pre nego što bismo celinu sastavili (u svojoj vilinskoj planini!), pustili bismo samo radio. Isposnički, manastirske. Javi se Albanija. Okrenemo dugme i nadnesemo skalu nad Moskvu! Rim! Živim s onim što oni govore. Odmah me obasaju zrele misli; ponavljam ih, dišem. To mi daje snage da održim celinu drame. I još ne osećamo žaljenje što će da nam propadne drama, pošto vila u svom vilinskom trenutku samo sebi pripredaju tu predstavu, za svoju radost. Sebi sam je pričala, a bila sam vila. Ne, majka nije prisutna! Sve je to okrenuto naglavce. Ja sam bila vila, a ne neko ko ima nešto na pošti, ili neke prijatelje. To je vila iskrasnula u lirici još dok sam bila izložena cesti, svima. Ništa nam se nije desilo sem poezije! Vila je lepršala iznad svih strahota, zato što je prolazila, zato što je ostajala vila. I u bolnici moramo biti vile bez umora. Pred sve velike opasnosti budimo se vilinski. I ja sam postojala bez ikakvih priprema. I svaki put nam se otkriva da smo vile i vilenjaci. Tek se po imenu prepoznajemo da smo to mi. Onda idemo po šumi, čekamo vilinske nesreće. Drame!

Nismo činovnici, lekari... nego vile. Tvrdimo da nam nije stalno do pisanja, a stalno smo u poeziji od koje živi vilinski svet. Umetnost izroni iz vilinskih voda, pojavi se pred ljudima i oni je razgrabe.

To je njen način, vilin, nemi! Ona ti ne šapne, ti sam pretvorio njenu reč u svoju reč, metaforu, moć da začaraš, da se spaseš, da prevarиш i cveće. Otkud znaš — a znaš?

Mi se poistovećujemo s višim bićima; nekome su određeni demoni, a nekome vile. Vila se svima dojaví, ali svi je ne prihvate. Proleti im lepa misao i kažu: »Gle nisad je zabeležio!« Nijedan svet ne želi da ostane u sebi. Vile su vodilje — bogu! One su mešanje svetova, one su pomoćnici. Nema ničega bez pomoćnika. Naslućivanjem, šiframa, svrhom uključujemo naše pesme u vilinsko! Mi dajemo sebe, ali vilinski pečat ostaje. A onda, kada više ne prepoznaće njihovo delo, kad jedino počneš da ističeš svoje Ja, one te ostavljaju. Šta imаш bez njihove pomoći? Samo muku. Samo s radošću i tajanstvom rađa se dragost, a ne samo s dopadljivošću! To je ta kriza stvaralačka, kad ostaneš bez pomoćnika. Tad je potrebno da prezreš sebe, i onda se one opet javljaju; twoje vile!

Kad su mi prvi put šanule liriku, samo za sebe sam je pisala, jer samu jednom su mi se javile. Tako sam mislila. Vile su znale da će imati muke sa mnom, da će raditi dosta da bi im se trud isplatio. Valjalo me je, najpre, izbaviti iz bolesti, izbaviti me da mislim. Vile ne gube, ne traže vreme poput ljudi. One odmah prianjaju i najtvrdem čoveku, ako iz njega zaiskri vilinski pev. One su me uvele u radionice. Za njihovu ljubav odbacuje se i ljubav ili udaja, i studije i ples. Pomoćnici su došli; odmah se polazi s njima bez garancije da će se živeti i sutra. Vilama odgovara da ležim po bolnicama dve trećine života, da se ljudi vesele, raduju, da ozdravljaju. Vilinski svet se širi, to su svi ljudi, a ja sam samo njihov instrument. Ne, nisam ja ono što je moje ime, ja sam one. I zemljom sam se hranila, jer su one i zemlja i zrake sunca.

I vi ste vilenjaci, vi koji stojite sada preda mnom; vi ste pomoćnici. Pomažete da prebolim ove grčeve u stomaku, ovo skraćivanje creva i života. Niko nas ovde nije video, a svi narodi zamišljaju nas svojim duhovnim očima. Manastiri su slika vilinskih svetova, to su ovapločenja ekstaze. Druga pojinja! Oni se najlakše poistovetite s njima. I umetnici i sveštenici vrše službu vila. Sve do ivice ludila.

U poslednje vreme plešem. Kakvo veselje u poslednje vreme! Šumadijska kola! I to nakon duge letargije! To su vile bile radosne što su me ponovo pronašle. Seću mi nemo po glavi, grade mi dramu svog teatra. Ja ih izdržavam čak i u fizičkoj gladi. Videle su mrtve ljude u grmlju, čule plač; svašta su videle i od dobrote svoje počele da stvaraju nekakve bajke. I plakala sam dok su te njihove misli prolazile, u ritmu disanja, gradći nevidljivu pozornicu. Sad ne možemo reprodukovati te misli iz mozga, već iz bića. Bile su vile u biću, bile su moje biće. One su pokazale ono što mogu u ovom svetu: da se ne osakatimo! Njih boli naš život, one plaču kad su u nama. I odu. Ostave nas. Preteramo nečim lošim, krutim. Nekad odu vrlo daleko, a nekad vire tu, tek iza kuće. I dodu. Nalaze podudarnosti da bismo ličili na njihove carolije. Promenu ne mogu da izvršim kroz promenu materije, već kroz priču. Ispunjavaju prazninu između materije i materije. To se, opet, posle materijalizuje u nešto treće. I usred te materijalizirane krutosti nastaju vilinske oaze, vilinske prozračnosti. Niže svet vila svet fantoma koji mi gledamo, kroz koji vrimo. Njime smo, više nego snom, protkani. (To mi i vi najbolje znamo!)